

Марина Долгіх,
викладач-методист Кропивницького
музичного фахового коледжу,
кандидатка мистецтвознавства,
заслужена діячка мистецтв України

МУЗИЧНІ ІВЕНТИ ЛІТЕРАТОРІВ ГОЛЬДЕНБЕРГІВ

У статті розглянута музикотворча івентна діяльність двох представників єлисаветградської родини Гольденбергів – літераторів Якова Марковича/Якова Галицького/Яго та Абрама Марковича/Арго. Дослідження демонструє братів Гольденбергів як поетів-пісенників – авторів популярних шлягерів та прослідковує трансформації написаних ними пісень у галузі легкої музики.

Ключові слова: *Яків Галицький, Арго, шлягер, пісня, івент.*

Про братів Гольденбергів-літераторів написано місцевими краєзнавцями доволі багато. Інформаційні знахідки останніх років, що розкривають площину музичної іпостасі сім'ї, пов'язаної з постатями Якова Галицького (Якова Марковича Гольденберга) та його молодшого брата Арго (Абрама Марковича Гольденберга) лаконічно-фрагментарним чином представлені у публікаціях місцевих краєзнавців В.М. Боська [1; 2; 3] і В.В. Поліщука [3; 6]. Наш інтерес до вищезначеної теми ґрунтується на перетині музики й літератури, що дозволяє продемонструвати яскраву музичну складову творчих процесів обох братів у галузі івент-проектів.

Персона **Якова Марковича Гольденберга** (1890(1891)–1963), працюючого під псевдонімами *Яків Галицький, Куба Галицький та Яго*, відома широкому загалу насамперед як автора слів до пісні польського композитора Єжи Петербурзького «Синий платочек». Вже потім скупі

рядки енциклопедій та довідників перераховують його чесноти як лібретиста оперет і опер, актора, сценариста та драматурга.

Маємо вказати, що оригінальна історія народження цього світового шлягеру трохи відрізняється від традиційно представленої у виданнях часів радянщини. Сюжет пісні у польськомовному викладі належить солістові оркестру «Голубий джаз» (Білосток, Польща) під орудою Є. Петербургського і Г. Гольда Станіславу Ляудану (Stanisław Laudan, він же Stanley Laudan), який вважається офіційним автором тексту «Niebieska chusteczka» та його англomовної версії «The Blue Shawl». За мемуарами останнього [7], слова і музика до пісні народилася в музикуванні на гостинах у голови Білостокського Союзу музикантів Кварту взимку 1939 р. Коли по розділу Польщі Білосток окупували радянські війська, музикантів найвідомішого польського колективу мобілізували до Білоруського джаз-оркестру, в складі якого автори пісні здійснили першу гастроль – до Вільнюса, де виконали цей твір-вальс в колективному русифікованому перекладі. Звернемо увагу на важливий факт: типовий ліричний хіт передвоєнного часу в польському сюжетному варіанті мав в центрі уваги блакитну подарункову носову хустинку, мокру від сліз розставання, колір якої відповідав кольору очей коханої дівчини.

Для московських гастролей на сцені Літнього саду «Ермітаж» подібна «самопальна» версія тексту не підходила, ось тоді на допомогу виконавцям прийшов Яків Галицький – поет-пісенник і володар унікального дару швидкого написання текстів. Він і створив російськомовну версію пісні, що увійшла до репертуару найпопулярніших виконавців радянського часу – М. Гаркаві, В. Козіна, Л. Русланової, К. Шульженко, І. Юр'євої, К. Юровської¹. Підкреслимо, що за фабулою Я. Галицького носова хустинка

¹ Не забуваємо, що існують ще й наступні тексти цієї пісні: ще один польськомовний варіант 1967 р., здійснений тандемом Артур Тур (Artur Tur) – Агнешка Феїль (Agnieszka Feill) для співачки Сільвії Клейдиш як подарунок до її шлюбу з композитором Єжі Петербурзьким; французькою мовою 1945 р. «Le Châle Bleu» з текстом Луї Потерата (Louis Poterat); іспаномовний 1949 р. «El pañuelo azul» поета Маріо Баттістеллі (Mario Battistelli); на івриті «חולצה כחולה» авторства Авраама Шленського та текст, поширений в США зі вказаним авторством Дона Рейда (Don Reid) і Сева Фулла (Seva Foullon).

перетворилася на більш звичний для радянського жіноцтва головний убір – хусточку, який у баченні хлопця поєднувався з образом його коханої.

За часів радянщини, коли авторське право нівелювалося, тексти перероблялися без згоди авторів, додавалися потрібні ідеологічні потрактування та й авторство віршів обов'язково мало належати лише членові Спілки письменників, незалежно від колективної роботи над ним, виникло ще кілька версій слів до «Синього платочка». Переробки, здійснені Павлом Германом, Михайлом Гаркаві носили характер коректив, внесених для співацької зручності або для адаптації розповіді від імені виконавиці-жінки.

На початок вторгнення нацистів до СРСР з'явився підвищено емоційний вірш «Прощання» («Двадцять второго июня, ровно в четыре часа...») поета Бориса Ковинєва, що укладався в музичну ритміку відомої пісні та адаптувався в пам'яті як народний текст доби Другої світової війни. Третій відомий текст, вірніше, варіація вірша Я. Галицького, виконана літспівробітником армійської газети «В решающий бой!» лейтенантом Михайлом Максимовим для підняття бойового духу солдат і офіцерів на Волховському фронті, була надрукована на сторінках дивізійної газети «За Родину!» в червні 1942 р. Саме ця версія стала найбільш відомою в культурному радянському просторі у виконанні К. Шульженко (відеозапис 1942 р.). Тож, як завжди за часів СРСР, ідеологія, військовий час і вплив на маси посередництвом маніпуляції любовно-ліричною піснею мала місце на прикладі саме цього шлягерного вальсу, що став символом вірності й кохання.

Між тим, авторство Я. Галицького на текст «Синього платочка» вказано і продовжує фіксуватися на вінілових та грамофонних платівках, нотах, етикетках сучасних відеокліпів. Досягти такої шаленої популярності поета-пісняря водночас, за один віршований текст за радянського часу було майже не реально. Тож до цього моменту Яків Маркович Гольденберг-Галицький вже явно мав авторитет в естрадно-музичних колах столичної Москви.

Одним з перших його проєктів в напрямку естради стала розробка репертуару для співака інтимних пісеньок, відомого як М-г Ally (Месьє Алі). Актор-співак О. Зарубаєв, який ховався під таким сценічним псевдонімом, мав доволі специфічну зовнішність, через яку рецензенти описували його як людину середнього полу – напівчоловіка-напівжінку. В дійсності, син генерал-лейтенанта царської армії, кадровий військовий, поручик Олексій Валеріанович Зарубаєв отримав контузію в Першій світовій війні, після чого не бачив на одне око й не чув на одне вухо. Фізичні вади не зломали двадцятип'ятирічного юнака, в Парижі він захопився естрадою й спробував себе на підмостках кабаре. Його сценічний образ окреслився поряд зі специфічним профілем знаменитого О. Вертинського – вони часто перетиналися на сценах театрів-шантанів. Але якщо Вертинський самостійно створював собі репертуар, то М-г Ally прийшлося звернутися за допомогою до спеціалістів – композиторів А.І. Александрова і Ф.Ф. Еккерта та поетів М. Агнівцева та Я. Галицького.

Старше покоління читачів, можливо, пам'ятає доволі відому свого часу віршовану фразу: «Я не такая, я иная,/ Я вся из блесток и минут...», яка пізніше трансформувалася в анекдот про білу й пухнасту жабу. Виявляється, ця репліка є частиною приспіву пісеньки «Я не такая» (музика А. Александрова, вірші Я. Галицького), що зазнала популярності 1917 р. на сценах Московського театру мініатюр по вул. Великій Нікітській, приватному театрі мініатюр М.Н. Нініной-Петіпа на Петровських лініях, театрі-кабаре «Мозаїка» дирекції П. Кохманського. Історія банального любовного трикутника, що згодом перетворюється на фривольний чотирикутник, викладена в поезії оповідальними куплетами з ефектним рефреном, який прекрасно запам'ятовується, та його зміненими повтореннями від імені дами та її коханця.

Ще одна пісня, що свого часу бентежила москвичів у виконанні М-г Ally, «Это было в предместье Гренады» (музика Ф. Еккерта, вірші Я. Галицького) – яскрава замальовка в іспанському дусі. При її написанні

автори, вочевидь, керувалися специфікою виконання в кафешантані або вар'єте, що передбачало створення колоритного, театралізованого шоу з можливою участю дівчат-танцівниць. Супровід роялю однозначно імітував пристрасні, вогненні, рвучкі рифи кількох гітар, що зображали непокірний, але доступний для кохання образ головної героїні Лоліти. Підзаголовок «інсценована пісенька» свідчив про розігрування театральної сценки навколо сюжету про гарячу штучку-іспанку та її кавалерів.

З інших творів сумісного доробку співака М-г Ally і поета Я. Галицького назвемо пісню «Марья Петровна» (музика А. Александрова).

Власність пісень репертуару М-г Ally належала видавцю Т/Д Детлаф и К° й всі вони були надруковані в Москві бл. 1916–1917 рр. Наголосимо, що для Музичного магазину Торгового Дому «Детлаф і Компанія», розташованому за адресою – Неглинний проїзд, навпроти Державного банку, розкрутка виконавця інтимних шлягерів була звичною справою, оскільки невелике видавництво віддавало перевагу продажу нот творів естрадного жанру, наприклад, з репертуару Михайла Вавича, Ізи Кремер, пані Муррі й Джека і навіть славетного О. Вертинського. Та й сам господар – Федір Йосипович Детлаф – прославився написанням власних регтаймів, кекуоків та інших «негритянських» та інтимних пісень.

За п'ятнадцять років до написання «Синього платочка» Яковом Гольденбергом-Галицьким подібний злет популярності як поета-піснєра відбувся в біографії молодшого брата – **Абрама Марковича Гольденберга** (1897–1968), більш відомого у творчому середовищі під псевдонімом *Арго*. У 1920-ті рр. він активно співпрацював з Московським театром сатири. Серед акторів легкого жанру, популяризованих ним через куплети «на злобу дня», був дует виконавиць частівок у складі Глебової і Дарської – майстерних співачок з народними голосами, які виходили на сцену в стилізованих російських костюмах і виконували сюжетні «огляди» на актуальну тематику. По сутності, саме Арго вигадав образну фабулу для дуєту: дві жінки, з яких

одна не вміє читати, коментують події з газет. Це був найоригінальніший підхід до вирішення жанру «живої газети»!

Абрам Гольденберг став постійним автором куплетів для Віри Андріївни Глебової й Марії Іванівни Дарської, ховаючись під псевдонімом Я. Ядов. Для повноти образу ним використовувалися розмовні репліки, як-то ключова фраза, що наскрізно об'єднувала всі виступи газетного циклу: «Вот так штука, всем наука, ну-ка, Маша, почитай». Легко запам'ятовувалися слухачами й рефрени в інших куплетних репризах, як-то «Видели, видели, слышали, слышали» або «Фу ты, ну ты». Дуєт виступав на різнопланових концертних майданчиках: у мюзик-холі, на літніх естрадах парків «Акваріум» і «Ермітаж», у Колонному залі Дому Союзів. Супроводжував співачок концертмейстер Великого театру А. Макаров.

Для жіночого дуєту куплетисток Арго й створив у 1926 р. «Окопну пісню», що сучасниками сприймалася як солдатська народна пісня часів О. Суворова. Мова йде про відомий твір, який нашому сучаснику відомий з репертуару російського гурту «Любе» як «Служили два товарища, ага». Дискусії навколо цієї майстерної містифікації поета-сатирика до сих пір не вщухають, оскільки при запису в 1929 р. платівки Музтресту ВСНХ (фабрика «Пам'яті 1905 року») позначена лише назва («Окопная песнь») та виконавці (исполняют артисты Глебова и Дарская) [5].

За іншою версією, поет-пісенник Арго скористався ідеєю й подав вільний переклад німецької фронтової пісні «Der gute Kamerad» доробку композитора Фридріха Зільфера і поета Людвіга Уланда. Сюжети цих двох композицій на військову тематику справді співпадають, але музика – абсолютно протилежна як за настроєм, так і за жанровою основою. Німецька версія демонструє маршову мажорну, з претензією на гімнічність, мелодію, з чітким ритмом, пропорційними структурами і класичними кадансами. Музика ж «Окопної пісні» викладена в епічній манері, з паузуваннями-зупинками, у мінорі, та й за текстом – трохи глузуючим, сатиричним, більше схожа на іронічні куплети з солдатського буття. Тож навряд чи можна

дорікнути Арго і невідомому композитору в плагіаті німецької пісні, бо російський текст – абсолютно індивідуальний, в особистому стилі, де коментар (завдяки вигуку «ага»), що вжитий для неспішної зв'язки слів між реченнями, поєднується з народним сленгом та іронічним баченням смерті.

Як не дивно, локальна увага до «Окопної пісні» («Служили два товарища, ага») не вийшла за межі слухачів Москви й однієї платівки. Наступною фазою всенародної любові до пісні, що сприймалася в контексті Першої світової війни, стало її використання в однойменному кінофільмі «Служили два товарища» 1968 р. режисера Євгенія Карелова. Офіційним композитором кінофільму вказано Євгена Птичкіна (1930–1993), який через своє пізнє народження ніяк не міг бути автором музики пісні, звучання якої змонтували на тлі вибухів і канонад.

Помилка з авторством повторюється на деяких сайтах, у деяких виданнях, коли мова йдеться про однойменний твір з альбому «Комбат» 1996 р. російського рок-гурту «Любе». Композиція обрамлена фрагментом звукового треку кінофільму 1968 р., в ній використаний текст Арго і знайома музика невідомого композитора, що прислужилася відомому жіночому дуету, але в новому сучасному аранжуванні – з жвавим ритмом, багатоголоссям, з більш активним чергуванням функцій-акордів, вживанням паралельно-змінного ладу, що обумовлено специфікою рок-музики.

Таким чином, представлений пісенний доробок уродженців Єлисаветграда, поетів Якова Марковича Гольденберга-Галицького і Абрама Марковича Гольденберга-Арго по своїй сутності й значимості відповідав сучасному терміну «івент», оскільки торкався галузі естрадної пісні, що активно розвивалася в театрах-кабаре, вар'єте початку ХХ ст. та у 1920-1930-х рр. сформувала явище мюзик-холу та театру сатири. Шалена популярність, рекламні кампанії з «розкрутки» співаків, з якими співробітничали обидва митці, як не дивно, велися за сучасними законами шоу-бізнесу. Тож музичні івенти літераторів Гольденбергів надали обом братам авторитетності в сфері

легкої музики, що прислужилася їм в подальшому для участі в різнопланових музичних проєктах академічної спрямованості.

Література

1. Босько В.М. Аргонавт радянської сатири // Босько В.М. Історичний календар Кіровоградщини на 2012 рік. Люди. Події. Факти. – Кіровоград: Центр.-Укр. вид-во, 2011. – С. 25–27.
2. Босько В.М. Загадки й таємниці легендарних пісень // Босько В.М. Історичний календар Кіровоградщини на 2018 рік. Люди. Події. Факти. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2017. – С. 194.
3. Босько В.М, Поліщук В. Журналісти степового краю: біографічний довідник (1874 – 1939). – Кропивницький, 2019. – С. 37–39.
4. Валиев М.Т. Биографическая страничка Зарубаев Алексей Валерьянович URL: http://www.kmay.ru/sample_pers.phtml?n=1181 (дата звернення 18.02.2022 р.)»
5. Окопная песнь, исп. арт. Глебова и Дарская / Музтрест ВСНХ (электрозпись) 3017. № заказа 22301. Из собрания Ю. Бояринцева (Санкт-Петербург) // URL: https://www.russian-records.com/details.php?image_id=53871&l=russian. (дата звернення 19.02.2022 р.)
6. Поліщук В.В. Час псевдонімів і робкорів / В.В. Поліщук. – Кропивницький: ВЦ ККТК, 2018. – С. 12–17.
7. Сухно Г. «Небеска хустэчка» или польский «Синий платочек» (версии за и против) // URL: <https://petrleschenko.ucoz.ru/forum/35-736-1>. (дата звернення 19.02.2022 р.)
8. Уварова Е. Эстрадный театр: Миниатюры, обозрения, мюзик-холлы (1917–1945). – М.: Искусство, 1983. – 320 с.
9. Эстрада в России. XX век. Энциклопедия / отв. ред. Е.Д. Уварова. – М.: «Олма-Пресс», 2004. – 862 с.

The article examines the music-making event of two representatives of the Goldenberg homeland of Elisavetgrad – writers Yakov Markovich / Yakov Galitsky / Yago and Abram Markovich / Argo. The following shows the Goldenberg brothers as poets-songwriters - the authors of popular hits and the trace transformation of the song they wrote at the gallery of light music.

Key words: Yakiv Galitsky, Argo, hit, song, event.